

Voldoende werk door meer markt?

Lei Delsen en Harry Garretsen

Vakgroep Toegepaste Economie van de Katholieke Universiteit Nijmegen

Het bejubelde Nederlandse 'model', gebaseerd op groei, lastenverlaging en arbeidstijdverdeling, mag niet verhinderen dat we blijven zoeken naar nieuwe sporen ter bevordering van de tewerkstelling.

Meer werk maar niveau werkloosheid blijft hoog

Zoals bekend is het motto van het kabinet-Kok "werk, werk, nog eens werk". Afgaande op de licht euforische stemming rond de *Miljoenennota 1997* lijkt 'paars' er op het eerste gezicht inderdaad in te slagen voldoende mensen aan een baan te helpen. Evenals in de tweede helft van de jaren tachtig draait de Nederlandse banenmachine op volle toeren. In de *Miljoenennota 1997* wordt geconstateerd dat de bij het regeerakkoord gemaakte raming van 350.000 extra banen over de gehele periode 1995-1998 al ruimschoots is gerealiseerd. Deze werkgelegenheidsgroei is echter inclusief 80.000 banen van minder dan 12 uur per week. Bovendien is de groei van de flexibele banen [1] voor werknemers de afgelopen jaren aanzienlijk geweest. Het aantal voltijdse banen is in 1993 en 1994 zelfs absoluut afgenomen (zie figuur 1 op bladzijde 3).

Veel werknemers met een tijdelijke baan krijgen een vaste baan. Er zijn er echter ook een aanzienlijk aantal die in een tijdelijke baan blijven of (weer) werkloos worden. In de laatste *Employment Outlook* van de OESO (OECD, 1996) wordt de vrees dat uitsluiting van de arbeidsmarkt tot armoede en afhankelijkheid kan leiden als reëel betiteld. Ook de genoemde groei van de kleine deeltijdse banen kan tot armoede leiden, als er geen bijkomend individueel of gezinsinkomen is. Er dreigt derhalve niet alleen een tweedeling tussen werkenden en niet-

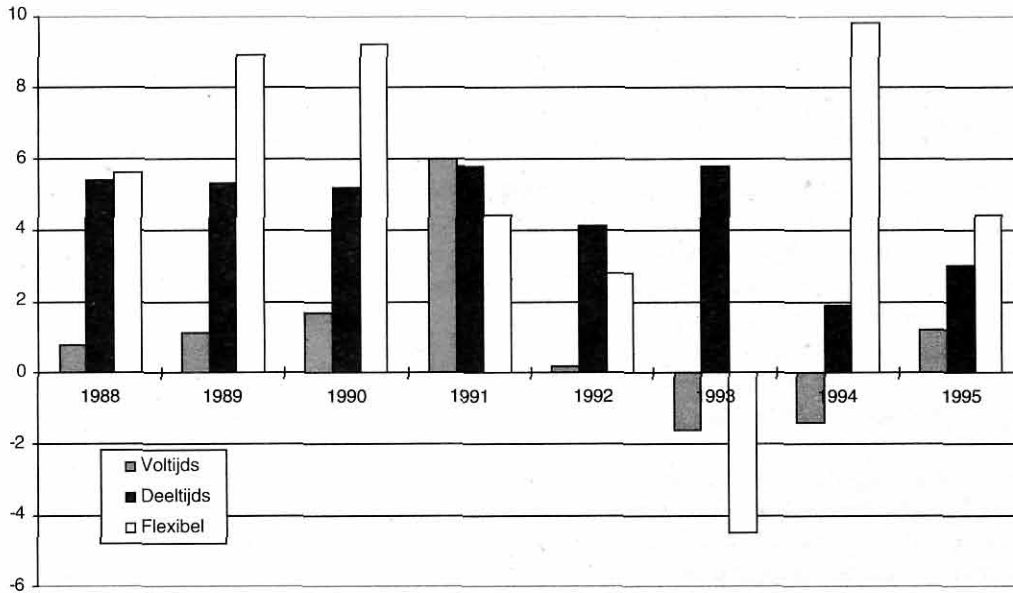
werkenden, maar ook binnen de groep van werkenden. Het verdelingsvraagstuk, dat centraal staat in het beleid van de PvdA, doet zich dus in twee opzichten gelden.

Een nadere beschouwing van de werkgelegenheidsgroei leert verder dat, bij een vrijwel afwezige groei van de arbeidsproductiviteit, de werkgelegenheid gemeten in personen harder groeit dan de werkgelegenheid gemeten in arbeidsjaren. Het kabinet slaagt er met andere woorden wel in meer mensen aan het arbeidsproces te laten deelnemen, maar het nationale inkomen (per hoofd) neemt niet navenant toe. Deze constatering is niet onbelangrijk. De werkgelegenheid is dan wel toegenomen en de werkloosheid recent ietwat gedaald, maar het werkloosheidsniveau blijft historisch hoog (zie tabel 1 op bladzijde 4). Ruim de helft van de geregistreerde werklozen is al langer dan één jaar werkloos. Houden we naast de geregistreerde werkloosheid rekening met de verborgen werkloosheid in de WAO en ABW en de deelnemers aan arbeidsmarktmaatregelen, dan bedraagt het aantal werklozen momenteel ruim 1,2 miljoen.

De werkgelegenheid neemt blijkbaar nog lang niet voldoende toe om eenieder die wil en kan werken van een baan te voorzien. Hoewel het in vergelijking met de ons omringende lan-

Dit artikel verscheen reeds eerder in het boek van Berkouwer en Hoogerwerf (red.), *Marktongelijkheid, solidariteit: op zoek naar een herkenbare PvdA*, Tilburg, Syntax Publishers, dec. 1996.

Figuur 1: Groei van banen van werknemers naar dienstverband, 1988-1995

den redelijk goed gaat met de Nederlandse economie, bestaat dus toch, zeker in een partij als de PvdA, het gevoel dat voor te veel mensen (allochtonen, vrouwen, laagopgeleiden, zie tabel 1) er of nog steeds domweg geen plaats is in de werkgelegenheidstrein of dat deze mensen, gezien de aard van de werkgelegenheidsgroei, hooguit een staanplaatsje op het tussenbalkon weten te bemachtigen. Voor een sociaal-democratische partij is een dergelijke ontwikkeling onaanvaardbaar. De grote vraag is dan natuurlijk of en zo ja hoe de overheid ertoe kan bijdragen dat de werkgelegenheid zodanig toeneemt dat de genoemde tweedeling niet optreedt. Gegeven het herverdelende karakter van de huidige werkgelegenheidsgroei ligt het voor de hand eerst na te gaan in hoeverre overheidsbeleid gericht op een vergroting van de "nationale koek" (dus een hogere economische groei) voldoende werkgelegenheid kan helpen creëren. In het vervolg van dit artikel zal ook worden ingegaan op de meer principiële vraag of een hogere economische groei wel het aangewezen middel is om volwaardige en volledige werkgelegenheid (toch van oudsher een PvdA doelstelling bij uitstek!) te realiseren.

Werkt meer groei?

Als wordt aangenomen dat het groeiscenario wel zou kunnen werken dan zijn er conform de leerboeken economie twee beleidsopties. In de eerste plaats kan de overheid proberen via de vraagkant van de economie de werkgelegenheid te vergroten. Deze beleidslijn is volgens de economische theorie actueel als de werkloosheid hoofdzakelijk conjunctureel van aard is. Zowel het monetaire beleid (renteverlagingen) als het budgettaire beleid (vergroting netto overheidsuitgaven) kunnen worden ingezet om de vraag naar goederen en arbeid te doen stijgen. Is het met andere woorden niet mogelijk en wenselijk voor de Nederlandse overheid om met Keynes in het achterhoofd weer een stimuleringsbeleid te gaan voeren en moet juist de PvdA dit niet bepleiten? De PvdA heeft in de naoorlogse periode tot en met het banenplan van Den Uyl, begin jaren tachtig, een duidelijke voorkeur voor een dergelijk beleid ten toon gespreid en in de jaren zestig en zeventig was de werkloosheid een stuk lager dan anno 1996. Dus, zoals hier en daar dan ook valt te beluisteren, de overheid moet de economie stimuleren en dan komt het met het werkloosheidsprobleem wel goed.

Naar onze mening (en die van de meeste economen) is een dergelijk beleid echter niet wenselijk en ook simpelweg niet langer mogelijk. Het is niet wenselijk omdat de werkloosheid niet zozeer conjunctureel maar veeleer structureel van aard is. Het werkloosheidsprobleem vindt zijn oorsprong vooral in een niet goed functionerende aanbodkant van de economie (zie hierna). In Nederland staat ruim de helft van de geregistreerde werklozen langer dan 12 maanden bij het arbeidsbureau ingeschreven (zie tabel 1). Een belangrijk deel van deze langdurig werklozen (outsiders) heeft zijn inzetbaarheid verloren. Het stimuleren van de economie leidt in deze situatie tot hogere lonen van de werkenden (insiders) en niet tot een lagere werkloosheid. Er bestaat dus een val van langdurige werkloosheid. Een speciaal op langdurig werklozen gericht actief arbeidsmarktbeleid ligt meer voor de hand (Kapteyn, Keuzenkamp en Van der Ploeg, 1989). Een "ouderwets" stimuleringsbeleid is ook voor de Nederlandse overheid minder dan in het verleden mogelijk, omdat de internationale economische en politieke omgeving zich de laatste jaren dermate sterk heeft gewijzigd dat de nationale beleidsruimte sterk is afgenomen. Om te beginnen maakt het vanouds

open karakter van de Nederlandse economie dat de effecten van een stimuleringsbeleid via een vergrote importvraag goeddeels weglekken naar het buitenland - de negatieve Franse ervaringen met een nationaal stimuleringsbeleid in de eerste regeerperiode van Mitterrand zijn wat dat betreft exemplarisch. Daarnaast is het door de allengs toegenomen internationale kapitaalmobiliteit niet goed mogelijk een beleid te voeren dat ingaat tegen de bepaald niet keynesiaanse beleidspreferenties van de internationale financiële markten. Een poging om dat wel te doen, met een expansief begrotingsbeleid bijvoorbeeld, wordt "afgestraft" met een hogere rente. Voorts zullen institutionele wijzigingen zoals de voorgenomen EMU de manoeuvreerruimte van nationale beleidmakers in de toekomst veeleer nog kleiner dan groter maken (Lieshout, 1996). Het gaat hier niet om een oordeel over deze inkrimping van de nationale beleidsruimte. Wij constateren slechts dat voor een land als Nederland de randvoorwaarden voor het beleid dusdanig zijn dat iets als een nationaal stimuleringsbeleid niet langer aan de orde is. Hiertegen kan worden ingebracht dat een stimuleringsbeleid op internationaal niveau wel mogelijk is. De Europese Commissie bijvoorbeeld heeft aangedrongen op

Tabel 1

Werkloze beroepsbevolking en geregistreerde werklozen (jaargemiddelden)

	in duizenden personen				in procenten			
	1988	1990	1992	1995	1988	1990	1992	1995
werkloze beroepsbevolking [a]	490	419	411	533	8,4	6,9	6,5	8,1
waarvan mannen	233	179	186	253	6,1	4,6	4,7	6,2
waarvan vrouwen	257	240	225	281	12,4	10,9	9,7	11,1
waarvan 15- tot 24-jarigen	143	112	97	118	12,5	10,3	9,5	13,2
waarvan allochtonen	92	89	88	122	20,0	17,8	16,8	20,0
waarvan basisonderwijs	-	100	86	94	-	14,0	13,4	16,1
geregistreerde werklozen [b]	453	358	336	464	7,7	5,9	5,3	7,0
waarvan langer dan één jaar werkloos	247	197	166	248	54,5	55,3	50,8	53,4

[a] personen zonder werkkring of met een werkkring van minder dan 12 uur per week die zelf actief zoeken en beschikbaar zijn voor een werkkring van minstens 12 uur per week

[b] personen ingeschreven bij een arbeidsbureau, die geen betaald werk hebben voor 12 uur per week of meer en die beschikbaar zijn voor een werkkring van 12 uur per week of meer. Of men zelf actief naar werk zoekt, is geen criterium.

Bron: CBS, Enquête beroepsbevolking; CBS, Statistiek Geregistreerde Werkloosheid

een dergelijk beleid op EU-niveau. Afgezien van het feit dat onderzoek (Krugman, 1996) laat zien dat de voordelen van een dergelijke vorm van internationale beleidscoördinatie niet groot zijn, miskent een dergelijk voorstel ook de eerder genoemde structurele aard van de Europese werkloosheidsproblematiek.

Wat is dan wel mogelijk om de economische groei (en dus de werkgelegenheid) te stimuleren? Het antwoord lijkt voor de hand te liggen. Als vraagbeleid niet een reële optie is, resteert beleid gericht op de aanbodzijde als mogelijkheid. Het Nederlandse werkgelegenheidsbeleid richt zich dan ook sinds de jaren tachtig op de aanbodzijde van de economie. Het huidige beleid bestaat uit twee hoofdbestanddelen. Allereerst wordt geprobeerd via voortgezette loonmatiging onze concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland te verbeteren. In essentie is dit een vorm van aanbodbeleid. Voor een kleine, open economie als de Nederlandse is de omvang van de wereldhandel (= de vraag naar Nederlandse producten) een gegeven. Door loonmatiging kunnen Nederlandse bedrijven niet alleen een goede concurrentiepositie handhaven, maar die positie ook structureel verbeteren. Daarmee wordt de economische groei en de werkgelegenheid gestimuleerd. Aan de sinds de jaren tachtig gestaag toegenomen overschotten op de lopende rekening van onze betalingsbalans te zien, werpt dit beleid zijn vruchten af. Sommigen (zie Kleinknecht, 1996) brengen bezwaren naar voren tegen zo'n beleid dat van Nederland als het ware een niet-innoverend "goedkoopte"-eiland maakt waarbij de binnenlandse bestedingen worden afgeknepen. Naar onze mening echter is een enigszins beheerste loonkostenontwikkeling nu eenmaal belangrijk voor een land waarin van elke 100 geproduceerde goederen er 45 voor de export zijn bestemd. Het loonmatigingsbeleid is inderdaad een *mixed blessing*. Naast de druk op de binnenlandse bestedingen gaat de loonmatiging (zie van Schaik, 1995) ook samen met een zeer gematigde productiviteitsgroei - op die manier is ze verantwoordelijk voor het bovengenoemde herverdelend karakter van de werkgelegenheidsgroei. Onderzoek (Delsen, 1995: 78-79) wijst uit dat

lage lonen een lage productiviteit in de hand kunnen werken. Een te strak aangehaalde buikriem frustreert slechts de bloedsomloop.

De tweede component van het aanbodbeleid, dat vooral sinds het aantreden van het paarse kabinet veel aandacht krijgt, maar eigenlijk reeds onder het kabinet-Lubbers III is ingezet, is een grotere marktwerking op de diverse deelmarkten van de economie. Het basisidee is simpel, op de arbeids-, goederen- en financiële markt bestaan allerlei rigiditeiten die inefficiënties in de hand werken en die groeivertragend werken. Verminder deze rigiditeiten, vergroot met andere woorden de marktwerking en de aldus ontstane financiële prikkels zullen onze economie op een hoger groeipad brengen. Het scala van beleidsmaatregelen varieert van verruiming van winkelsluitingswet tot het (mogelijk) verbieden van algemeen verbindend verklaren van CAO's en het vergroten van de concurrentie door aanscherping van de mededingingswetgeving en privatisering van staatsbedrijven. De filosofie achter deze maatregelen is eigenlijk steeds dat in principe elke rigiditeit er een te veel is en dat derhalve meer marktwerking ten principale welvaartsverhogend werkt. Toegespitst op de arbeidsmarkt betekent deze visie, zie bijvoorbeeld de ook in politiek Den Haag invloedrijke *Jobs Study* van de OESO uit 1994, dat het werkloosheidsprobleem in Nederland in de allereerste plaats een gevolg is van institutionele starheden die de voor de oplossing van dit probleem gewenste loonflexibiliteit blokkeren. Werkloosheid betekent niets meer of minder dan dat het aanbod van arbeid de vraag overtreft en evenzo goed als elke andere markt waar een aanbodoverschot bestaat, ligt de oplossing in het creëren van voldoende prijsflexibiliteit zodat het aanbodoverschot verdwijnt.

Indien zoals in het begin van dit artikel is vastgesteld de huidige werkgelegenheidsgroei nog immer onvoldoende is om het niveau van inactiviteit voldoende te doen dalen, moet de marktwerking kennelijk nog meer versterkt worden. Deze geluiden komen niet alleen, zoals te verwachten valt uit de liberale hoek, maar ook in de PvdA, met de eigen bewindslieden voorop, wordt een verdere versterking als het middel

gezien om meer groei en werkgelegenheid tot stand te brengen [2]. Men kan zich evenwel op goede gronden afvragen of dit een niet wat al te simpele beleidslijn is.

Meer groei en werk via meer markt?

Op onderdelen is meer marktwerking ten opzichte van de huidige situatie beslist niet slecht en pleidooien als zou "de markt" slecht zijn wijzen wij dan ook af. Een reductie van het verschil tussen bruto- en nettoloonkosten, de bekende wig, draagt bijvoorbeeld bij tot een betere werking van de arbeidsmarkt. De wetenschappelijke fundering van de meer algemene pleidooien voor meer marktwerking is echter vrij dun. Zo concludeert Kuipers (1995) terecht dat loon- en prijsrigiditeiten niet noodzakelijk kunnen worden gezien als een symptoom van onvoldoende marktwerking. De marktwerking is nooit "perfect", niet als gevolg van de bestaande instituties en conventies, maar als gevolg van de aan de ruil verbonden onzekerheden. Loon- en prijsrigiditeiten (contracten) verminderen deze onzekerheden en verbeteren hiermee de marktwerking in die zin dat alle marktpartijen een beter resultaat van de ruil weten te verwerven. Beleidmakers die aangeven dat deze instituties en conventies de vrije marktwerking verstoren beseffen dit onvoldoende. Veelal verwijzen zij hierbij naar de algemene-evenwichtstheorie waar volledige prijs- of loonflexibiliteit per definitie de beste oplossing genereert. In werkelijkheid is volledige flexibiliteit evenwel een misleidend begrip: wie wil er nu als het ware elke werkdag aan de fabriekspoort eerst afhankelijk van de gevraagde en aangeboden hoeveelheid arbeid over loon en arbeidsinzet onderhandelen alvorens aan de slag te gaan? Optimale flexibiliteit, maar prohibitief hoge transactiekosten.

Ook op empirische gronden valt het een en ander af te dingen op het marktdenken en de verwachte positieve resultaten van deregulering, privatisering, etc. De door het Ministerie van Economische Zaken uitgebrachte *Toets op het concurrentievermogen* laat zien dat de Nederlandse arbeids-, kapitaal- en productmarkten een te beperkt absorptievermogen hebben. De gevonden slechtere prestaties van Nederland ten

opzichte van andere landen worden vooral teruggevoerd op het bestaan van groeibelemmende instituties en regelgeving (stelsel van sociale zekerheid, het loonvormingssysteem, mededingingswet). De Minister van Economische Zaken, Wijers (1995), wijst ook op de gebrekkige marktwerking. Naar zijn oordeel is institutionele vernieuwing nodig langs een tweetal beleidshoofdpijnen: lastenverlichting en meer marktwerking, te realiseren via verschuiven van publieke naar marktallocatie, verlaging van toetredingsdrempels voor het werknemerschap (discussie over laagste loonschalen) en het ondernemerschap (modernisering vestigingswet) en vereenvoudiging en deregulering van regelgeving. In een recente studie van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, *De Nederlandse Verzorgingsstaat in Internationaal en Economisch Perspectief*, wordt opvallend genoeg juist geconcludeerd dat de Nederlandse verzorgingsstaat de internationale toets goed kan doorstaan. De studie laat zien dat het met de veronderstelde nadelen van de instituties - overlegmodel, hoogte minimuminkomens, de sociale zekerheid - meevalt. De voordelen worden benadrukt. Ook de OESO (OECD, 1996) heeft recent aangegeven dat meer marktwerking (i.c. verlaging van minimumloon en uitkeringen) niet het beoogde resultaat (verlaging langdurige werkloosheid) oplevert. Lage lonen zijn geconcentreerd bij laaggeschoolde werknemers. Verschillen tussen landen in instituties, zoals loonvorming, wettelijk minimumloon en werkloosheidsuitkeringen en andere uitkeringen, vakbondsmacht (organisatiegraad) hebben invloed op de omvang van laagbetaalde banen. Zij leggen een vloer in het loongebouw en reduceren de inkomensverschillen. Er is echter geen hard bewijs dat landen met weinig laag betaald werk dit hebben bereikt ten koste van hogere werkloosheid en lagere werkgelegenheid van de zwakste groepen op de arbeidsmarkt, zoals jongeren en vrouwen (OECD, 1996: 75-76). Ook NYFER (1996) komt tot dergelijke resultaten: instituties hebben zowel positieve als negatieve effecten op de economische groei. Meer marktwerking kan het sociale klimaat (vertrouwen, waarden en normen) en daarmee de economi-

sche groei aantasten. Politici worden gemaand tot voorzichtigheid bij hun liberaliseringsinitiatieven.

Gegeven deze twijfels over een beleid dat als het om de werkgelegenheidsgroei gaat, vrijwel alles inzet op de kaart van meer dynamiek/marktwerking rijst de vraag of het überhaupt mogelijk is dat meer markt via meer groei voldoende werk genereert. Een beleid gericht op hogere economische groei wordt immers nationaal en internationaal gezien het middel voor de oplossing van het werkloosheidsvraagstuk: door minister Wijers (1995), de Europese Commissie (1993), de OESO (OECD, 1994) en de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO, 1995). Afgezien van de constatering dat meer markt niet altijd beter is, geldt ook dat het huidige niveau van economische groei onvoldoende is om volledige werkgelegenheid te bereiken. En de noodzakelijke structurele groeiniveaus van tussen de 3 en 5% zijn waarschijnlijk niet haalbaar. Bovendien, gegeven de heterogeniteit van de beroepsbevolking is groei een noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarde om de werkloosheid te verminderen. De vrije markt produceert en versterkt ongelijkheden tussen werkenden en niet werkenden, tussen sterke en zwakke groepen op de arbeidsmarkt, tussen regio's en tussen landen. Met name ongeschoolden, ouderen, gehandicapte mensen en minderheden worden getroffen. Ook de technologische ontwikkeling is van die aard dat ze ten koste gaat van werkgelegenheid van laagopgeleiden. Non-interventie leidt tot langzamere aanpassing tegen hogere sociale kosten en problemen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Een gesegmenteerde samenleving heeft als risico dat mensen met weinig of geen inkomen afhaken en geen productieve bijdrage meer leveren, terwijl de kansen van hun kinderen op sociale mobiliteit aanmerkelijk kleiner is. Bovendien zal naar verwachting de toekomstige economische en dus de werkgelegenheidsgroei om een aantal redenen beperkt zijn: de optredende verzadiging van de vraag naar producten, afname van de bevolkingsgroei, vergrijzing en ontgroening en de milieuoverweging. Herverdeling is dan een relevante beleidsoptie. Daarnaast kunnen vraagte-

kens worden gezet bij het politieke doel van volledige werkgelegenheid: wensen we nog steeds een voltijdse baan of zijn we tevreden met een deeltijdbaan? Kortom, nadenken over een alternatief werkgelegenheidsbeleid is niet overbodig.

Basisinkomen en recht op werk

Deeltijd- en flexibele banen komen tot nu toe vooral voor op de lagere functieniveaus. Dit kan leiden tot een inkomen beneden het bestaansminimum. Bovendien zal de verwachte groei van deeltijd- en flexibele arbeid in geval van verlies van werk tot een toename van het aantal aanvullende uitkeringen tot een minimumniveau leiden. Hierdoor zullen wij onontkoombaar geconfronteerd worden met het probleem van een gegarandeerd minimuminkomen, los van betaalde arbeid. In het algemeen wordt een viertal argumenten genoemd voor de introductie van een basisinkomen: herverdeling van arbeid; inkomensnivellering; vereenvoudiging van het stelsel van sociale zekerheid en flexibilisering van de arbeidsmarkt (zie De Beer, 1989; Delsen, 1996). We beperken ons hier tot de bespreking van een aantal zaken die direct gelieerd zijn aan het werkgelegenheid/werkloosheidsvraagstuk, het centrale thema van dit artikel.

Een basisinkomen biedt de mogelijkheid een aanzienlijk aantal noodzakelijke, nieuwe banen op het lagere functieniveau te creëren, tegen een salaris beneden het sociaal minimum, terwijl de minimum sociale standaard gehandhaafd blijft. Het basisinkomen betekent bovendien een stimulant voor arbeidsintensieve activiteiten en voor zelfstandig ondernemerschap. Het basisinkomen bevordert deeltijdarbeid, free-lance werk en on-the-job-training, doordat niet meer het gehele inkomen van de arbeidstijd afhangt. Dit is vooral van belang voor laagbetaalden. De sociale bescherming van atypische werknemers verbetert aanzienlijk. Een basisinkomen vergroot de dynamiek in de economie. Het biedt werkgevers de mogelijkheid zowel de lonen als het aantal personeelsleden sneller aan de passen aan gewijzigde marktomstandigheden, doordat er minder weerstand is bij werknemers, dan in het

geval waarin hun inkomenszekerheid wordt bedreigd. Een voordeel van het basisinkomen is bovendien dat het inkomensrisico van het wisselen van baan kleiner maakt. Dit bevordert de arbeidsmobiliteit. De invoering van een basisinkomen kan specifieke maatregelen zoals werkervaringsprojecten, loonkostensubsidies en werken met behoud van uitkering vervangen. Er hoeft niet meer te worden gevreesd voor budget- of concurrentievervalsing. Immers ook de betaalde werkenden ontvangen een basisinkomen. Betaald werk zoeken voor een werkloze is altijd financieel lonend. De armoedeval en de segmentering worden dus voorkomen. Dit is een belangrijke reden voor de PvdA om het basisinkomen niet alleen te blijven omarmen, maar ook, met een "pro-basisinkomen" bewindsman op financiën, sterker te benadrukken. Voor de financiering van het basisinkomen kunnen de volgende mogelijkheden worden genoemd: afschaffing van een deel van de overheids-subsidies; afschaffing van het stelsel van sociale zekerheid; verhoging van de directe en/of indirecte belastingen; invoering van een heffing op het kapitaal van bedrijven. Indien belasting geheven wordt op de toegevoegde waarde in plaats van op arbeid, zal hiervan een positieve prikkel op de werkgelegenheidsgroei uitgaan.

De introductie van een basisinkomen betekent dat beleidsmakers erkennen dat het niet meer mogelijk is iedereen van een betaalde (voltijdse) baan te voorzien. Het betekent de afschaffing van de formele plicht werk te zoeken, maar ook het einde van het recht op werk. De PvdA dient evenwel naar onze mening dit recht op werk onverkort te blijven nastreven. Momenteel zijn bepaalde groepen in de arbeidsmarkt permanent uitgesloten: uitkeringsontvangers, jongeren, moeders met kinderen, gehandicapten en ouderen. Economisch gezien is dit een verspilling die bovendien gepaard gaat met sociale problemen. De overheid dient een basishoeveelheid werk, dat wil zeggen een deeltijdbaan te garanderen voor alle mensen in de beroepsbevolking. Degenen die niet bereid zijn - tenzij niet in staat - een deeltijdbaan te aanvaarden verliezen het recht op het basisinkomen. Een geconditioneerd gedeeltelijk

basisinkomen en een basis hoeveelheid werk zijn twee kanten van dezelfde medaille: beide zijn complementair. De publieke sector fungeert als werkgever in laatste instantie. Het voorzien in een basis, ten minste deeltijd, hoeveelheid werk voor het individu heeft voordelen voor de werknemers, de bedrijven en de maatschappij als geheel (Delsen, 1996). Voor het individu bestaat er de mogelijkheid economisch en sociaal te participeren. Uitsluiting wordt voorkomen en het recht op werk blijft gehandhaafd. De financiering van het basisinkomen wordt vergemakkelijkt. Internationaal onderzoek laat zien dat deeltijdarbeid leidt tot hoge participatievoeten van zowel mannen als vrouwen, een positieve invloed heeft op de benutting van de productiefactor arbeid en een significant positief effect heeft op de produktiviteit (Delsen, 1995). Minder financiële bronnen zijn nodig voor mensen die zijn uitgesloten. De belastingdruk en de arbeidskosten zullen afnemen, wat een positieve invloed heeft op de werkgelegenheid.

Wat niet mag ontbreken in een PvdA-verkiezingsprogramma

Omdat de zegeningen van het huidige werkgelegenheidsbeleid gericht op (voortgezette) loonmatiging en meer marktwerking naar onze mening minder talrijk zijn dan dikwijls wordt gesuggereerd, zou de PvdA er goed aan doen zich in deze minder defensief op te stellen en vanuit de doelstelling van volledige werkgelegenheid beleidsalternatieven aan te dragen. Om te beginnen moet het recht op arbeid onverkort worden gehandhaafd. Daarnaast moet de tweedeling in de samenleving actief worden bestreden. In het verkiezingsprogramma van de PvdA voor de eerstvolgende Tweede Kamer-verkiezingen mag de introductie van een legaal recht op een basis hoeveelheid arbeid, een recht op tenminste een deeltijdbaan voor alle volwassenen, gecombineerd met een recht op een (gedeeltelijk) basisinkomen niet ontbreken. Een degelijk concept van volledige werkgelegenheid is niet alleen economisch efficiënt, het is eveneens sociaal wenselijk. Het bevordert de flexibiliteit, zowel binnen bedrijven als op de arbeidsmarkt.

Vanuit beleidsoogpunt is echter nog belang-

rijker dat door het recht op deeltijdarbeid in combinatie met een recht op een basisinkomen de arbeidsparticipatie wordt vergroot en de sociale en economische uitsluiting opgeheven. Met andere woorden het is een vorm van actief arbeidsmarktbeleid gericht op verbetering van de positie van degenen die als gevolg van onder andere het huidige werkgelegenheidsbeleid permanent zijn uitgesloten van betaalde arbeid. Het geeft hen weer een zitplaats in de werkgelegenheidstrein, in de wetenschap dat niet iedereen eerste klas kan en/of wil reizen.

Noten

- [1] Deze flexibele banen omvatten oproep-, afroep- en invalkrachten, uitzendarbeid en contracten korter dan één jaar. Deze flexibele banen vormen rond 10% van het totaal aantal banen van werknemers.
- [2] Het beleid van de huidige regering is gericht op stimulering van de werkgelegenheid door versterking van het concurrentievermogen via verlichting van de arbeidskosten, structuurversterking en bevordering van de marktwerking. Bijzondere aandacht gaat uit naar het lagere segment van de arbeidsmarkt waar de discrepanties omvangrijk en nijpend zijn.

Literatuur

- Beer, de, P., *Arbeidsmarkt in Perspectief*, Deventer, 1989.
- Delsen, L., *Atypical Employment: An International Perspective. Causes, Consequences and Policy*, Groningen, 1995.
- Delsen, L., *A New Concept of Full Employment, Working Paper 96.01*,

Department of Applied Economics, University of Nijmegen, 1996.

Europese Commissie, *Groei, Concurrentievermogen, Werkgelegenheid. Naar de 21e Eeuw: Wegen en Uitdagingen* (Witboek), Brussel, 1993.

ILO, *World Employment 1995*, An ILO Report, Genève, 1995.

Kapteyn, A., H.A. Keuzenkamp, F. Van der Ploeg, *De hardnekkige werkloosheid in Nederland*, *Economisch Statistische Berichten*, 16 augustus 1989, pp. 794-798.

Kleinknecht, A.H., *Potverteren met loonmatiging en flexibiliteit*, *Economisch Statistische Berichten*, 17 juli 1996, pp. 622-625.

Krugman, P., *First, Do No Harm*, *Foreign Affairs*, juli/augustus 1996.

Kuipers, S.K., *Wanneer de veilingmeester faalt*, *Economisch Statistische Berichten*, 19 oktober 1995, pp. 900-903.

Lieshout, R.H., *Een Waarlijk Politiek Instrument, Frankrijk, Duitsland en de Integratie van Europa*, Bussum, 1996.

Ministerie van Economische Zaken, *Toets op het concurrentievermogen*, Den Haag, 1995.

Ministerie van Financiën, *Miljoenennota 1997*, Den Haag, 1996.

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, *De Nederlandse Verzorgingsstaat in Internationaal en Economisch Perspectief*, Den Haag, 1996.

NYFER, *Jaarverslag Nederland*, Den Haag, 1996.

OECD, *The OECD Jobs Study. Evidence and Explanations*, Paris, 1994.

OECD, *Employment Outlook*, Paris, 1996.

Schaik, van, A.B.T.M., *Werk boven Inkomen?*, *Economisch Statistische Berichten*, 1 juni 1994, pp. 510-512.

Wijers, G.J., *Potenties benutten is kansen bieden*, *Economisch Statistische Berichten*, 29 november 1995, p. 1067.